

Barvení a povrchová úprava usní

Nabídka přípravků v této oblasti je opravdu široká a každý výrobce bude mít jiné preference. Pokusím se tedy alespoň částečně obsáhnout nejčastěji používané přípravky, převážně ty se kterými se můžete setkat na výukových kurzech u mne na dílně. Uvádím hlavně výrobky značky Fiebings (US), Giardini (IT), které používám nejčastěji a pak také levnější české výrobky Cheds, Chevas, Druchema, menší zkušenosti mám s výrobky Eco-flo Tandy Leather a SEIWA i když reference na ně jsou velmi dobré. Určitě to nebude výčet kompletní a věřím, že najdete na trhu mnohé další kvalitní přípravky jiných značek.

barvení usně

- samozřejmě pokud máte v plánu barvení ve své dílně musíte si pořídit v koželužně nelakovanou useň (třísločiněná bude neobarvená béžová, chromčiněná šedá). Čeká vás práce navíc oproti použití již barevné usně, ale otevírají se vám možnosti vytvoření individuálního designu výrobku (malba, washing effect, stain effect, block technique, fládrování ...) a pokud vyrábíte výrobky v malém počtu, tak je to i rozumné, protože pořídit 10 lahviček barev je levnější, než koupě 10 kusů různobarevných usní.
- a) lihem ředitelné barvy (lihovo-olejové) - nejčastěji využívaná cesta barvení. Jedná se obvykle o směs alkoholu, oleje a pigmentu. Levné barvy můžete pořídit od českých výrobců Chevas a Cheds. U této firmy můžete zvolit i varianty s vyšším obsahem pigmentu nebo olejové složky. Kvalitnější, ale výrazně dražší pořídíte od zahraničních výrobců jako Fiebings (nabízí i variantu Pro Dye s vyšším obsahem oleje, která lépe kryje a nevysušuje tolik useň), Tandy Leather (Eco-flo Oil dye) a mnoha dalších. Tyto barvy se vsakují do usně, neuzavírají povrch a jedná se tedy správně o "moření". Samozřejmě můžete v nouzi použít i lihové mořidlo na dřevo, ale useň v takovém případě bude velmi vysušená a při dnešních cenách to postrádá smysl. Takto barvené třísločiněné usně můžete i nadále zdobit ražbou za vlhka (doporučuji natřít vodou lehce celý povrch, aby nevznikly fleky) a po vyschnutí teprve uzavírat lakem (nejlépe však razit před barvením). Barvy můžete zesvětlovat použitím ředidla (thiner) nejlépe přímo od výrobce s obsahem i olejů (případně pouze lihem) nebo ho využít k vytírání barvy na výrobku pro "washing efekt". Také je možno barvy míchat, ale vždy výsledek vyzkoušejte předem na odřezku cílového materiálu, neboť každá useň přijímá barvu trochu jinak (platí i pro různé části usně krupon/kraj)

a výsledná barva může být lehce odlišná. Barvu nanášíme obvykle vlněnou kuličkou, hubkou nebo hadříkem, ale vždy krouživými pohyby a poměrně rychle v principu vracení se zpět na vlhké části, tak aby došlo k jednotnému probarvení (pokud někde nedojde dokonalému probarvení působí to více efektem přírodního charakteru, nikoliv jako při rovných pohybech, kde vznikne liniový přechod). Důkladně je třeba probarvit lícovou stranu, zadní stranu naopak lehce, z důvodu omezení spotřeby barvy a rizika následného pouštění barvy výrobku. Taktéž je možné tyto barvy nanášet protahováním barvou v příslušné nádobě (miska, vanička). Je při tom větší spotřeba barvy, ale je to rychlejší a menší riziko nepravidelného probarvení (vhodné třeba pro výrobu většího množství opasek stejné barvy).

- b) vodou ředitelné barvy (anilinové) - prodává například firma Tandy Leather (Eco-flo Leather dye), které se vsakují podobně, jako lihové barvy, tedy se jedná také o mořidlo. Tyto barvy obsahují procento V.O.C. (*volatile organic compound* = těkavá organická látka), tedy pravděpodobně anilin a jejich výhodu jsem neobjevil, snad jen se méně rozpíjí a měly by být šetrnější k materiálu usně z důvodu absence lihu. Dále pak mají v nabídce serii Waterstain, což jsou barvy původně značky Fenice (IT), nyní již součást Tandy leather (US), jejichž efekt je podobný.
- c) vodou ředitelné barvy (akrylové a jiné) - přesné složení vám obvykle výrobce neprozradí, jedná se například o barvy Maxcraft Leather die (Giardini) nebo Eco-flo All in one (Tandy Leather). Plně se nevsakují do usně a část barvy zůstává na povrchu ve velmi tenké vrstvě. Nanáší se obvykle nátěrem (hubkou, štětcem). U kvalitních výrobců se nemusíte bát, že by se barva snadno odřela, ale může zde být riziko, že při hlubokém škrábanci bude zřejmá světlá původní barva usně (kompletního probarvení zkrátka nelze dosáhnout, vzhledem k vyšší hustotě). Někdy není ani nutné následně nanášet povrchový lak pro uzavření nebo barvu na hrany a stačí hranu rozleštit třeba s pomocí sedlářského mýdla, ale výrobci obecně doporučují pro větší trvanlivost výrobku akrylový lak použít. Bohužel do takto barvené usně již není možná ražba za vlhka (značná míra voděodolnosti) a také je nelze použít na broušené usně typu nubuk, velur. Výhodou je, že zakryjí i drobné nedostatky na povrchu usně, ale zároveň více sjednotí její vzhled. Dále můžete pořídit vodou ředitelné barvy primárně určené na malbu - tyto barvy jsou podobného složení jako výše pro plošné barvení, ale primárně jsou určeny k malování vzorů štětcem na povrch usně a z tohoto důvodu mají hustší konzistenci (dodávají se v malých lahvičkách) - Akrylové barvy na kůži Chevas, barvy Angelus, Eco-flo Cova (Tandy leather) a jiné.
- d) Barvy na hrany - kapitola úpravy hran byla řešena v samostatném článku
- e) Barvy na zvýraznění vzorů - jedná se o barvy, které můžeme krouživými pohyby nanášet na nelakovanou useň pro patinaci "stain efekt" nebo na lakovanou useň s vyraženými/řezanými vzory a následným setřením pevnou hadrovou polnou/napnutým plátnem na dřívku pro setření přebytečné barvy, tak aby barva zůstala pouze v drážkách vzoru. Po zaschnutí je nutno, vždy uzavřít lakem, neboť barvy jsou vodou ředitelné a málo odolné. Osobně mám rád Antique finish (Fiebings) ve formě pasty z důvodu přesnější aplikace (nestéká), ale použitelné jsou i alternativy, Eco flo gel antique (Tandy Leather), Eco flo Hi-lite stain (Tandy Leather).
- f) speciální barvy pro patinaci třením - tyto barvy Exotic leather special dye dodává například firma Giardini a po natření se suchým plátnem polnou třetím stírá a zahřívá povrchová vrstva a tedy v těchto místech začne vystupovat barva odlišná

(vhodné pro strukturované a ražené povrchy), výsledkem je vzhled připomínající washing/stain efekt, ale dvoubarevný (často kontrastní barvy).

- g) pro doplnění dodávám, že se dají ještě pořídit i přípravky na čištění usně před barvením "cleaner", sloužící k odmaštění a odstranění laku (funguje omezeně), například Deglazer (Fiebings), obsahující ethyl-acetát.

povrchová úprava usně "finishing"

- a) laky (finish, fixativ, liquid wax) - protože useň bez povrchové úpravy se lehce znečistí (mastnota, špína, černání tříslučiněných po kontaktu s běžnou ocelí, ...) je obvyklé lícovou stranu uzavřít lakem. Tyto přípravky uzavrou póry usně, fixují barvu, zvyšují voděodolnost. Nabídka přípravků je velmi široká (jen Fiebings nabízí asi 9 druhů) a liší se složením, aplikací i výsledkem. Další výhodou je, že pokud máte líc ošetřen lakem, tak již není při barvení hran problém setřít před zaschnutím přebytečnou barvu na hrany a snižuje se riziko vniku nežádoucích skvrn od této barvy. Jedná se obvykle přípravky vodou ředitelné, což je důležité aby nedocházelo k vymývání lihové barvy z usně. Další výhodou aplikace je zvýšení odolnosti proti oxidaci a působení UV záření.

Obecně lze tyto přípravky rozdělit:

fixativ - pouze konzervují, stabilizují barvu, zachovávají strukturu usně a nevytváří výrazně lesklý povrch, například Leather dye fixative (Giardini), Leather sheen spray (Fiebings).

finish - nejčastěji používané přípravky pro povrchovou ochranu obvykle na bázi akrylu Resolene (Fiebings), Pro Resist (Fiebings), Top Finish (Druchema), Maxcraft leather gloss finish (Giardini), Eco flo Super sheen (Tandy Leather). Setkáte se i přípravky na bázi živíc/pryskyřic Tan-kote (Fiebings) nebo s voskovým podílem Carnuba creme (Fiebings), Leather balm with atom wax (Fiebings). Rozdíly budou ve výsledném lesku, voděodolnosti, aplikaci, zvýraznění barev, zatékavosti, ceně atp.. Například přípravek Pro Resist by měl být nejvíce voděodolný a zvýrazňovat vzory, Carnuba creame je více matný a musí se leštit hadříkem, atp. Populární Resolene je univerzální akrylový finish nahrazující předchůdce jako Institutional leather finish vyráběný od roku 1895 touto firmou, avšak nepotřebuje schnout 24h. Od jiných firem je poměrně levný Top Finish (Druchema, prodává sedlář HAKI), ale má větší pěnivost, tedy je třeba dát si pozor, aby se všechny bublinky před zaschnutím rozešly a moc nemačkat houbičku. Tyto přípravky se také využívají k "blokové technice", kdy část výrobku natřeme finishem a teprve poté barvíme, barva nám pak v daném místě nechytá, zde je nutná volba akrylového finishe (většinou i více vrstev), než voskového (také lze použít vodný roztok šelaku s boraxem, ale pozor na praskání při ohybu).

- b) přípravky na úpravu rubové strany usně - je-li žádoucí, aby zadní strana byla hezky hladká, tak můžeme použít kličovou vodu (cca 1 polévková lžíce kliču na 2dcl vody a rozvařit ve vodní lázni, případně přidat trošku boraxu, jako konzervant) nebo tracagant gum (lze kopupit hotový přípravek nebo si taktéž připravit), nebo směs vosků tokonole. U všech vždy za vlhka leštit silou po směru chloupků knihařskou kostí, či jiným hladítkem. U horších usní (kraje) je postup třeba opakovat i několikrát. Někdo na úpravu používá i tenkovrstvé barvu na hrany nebo akrylovou barvu na povrchy, ale je to méně ekonomické řešení. Použití sedlářského mýdla považuji za sporné, neboť vede na první pohled k vyleštění usně, ale po vyschnutí nevede k trvalému slepení chloupků usně.

- c) oleje a vosky - pro výživu usní je možno pravidelně výrobky (nebo při renovaci staršího materiálu) použít vhodný olej, který se vsákne do usně. Pokud bychom tak občas neučinili a kůže zcela vyschla, tak dojde k popraskání kolagenních vláken a useň se časem rozpadne. Důležité je to hlavně u výrobků které jsou pravidelně vystaveny slunci a potu (jezdecké potřeby). Pokud bychom chtěli být důkladní můžeme výrobek nejprve očistit vodným roztokem sedlářského mýdla (glycerín s minerálními oleji). Ideálním olejem je paznehtový olej (neatsfoot oil) vyráběný z kopyt a rohoviny, časem nedegradující parafínový medicínální olej nebo různé jiné. Méně vhodné jsou rostlinné oleje (lněný, olivový), nedoporučuji předky používané sádlo a lůj, protože časem žlukne. Počítejte však s tím, že výrobek po aplikaci vždy trochu ztmavne. U běžných galantérních výrobků však obvykle stačí pravidelně používat nějaký balzám na kůži (směs včelího vosku pro impregnaci, oleje pro výživu a vazelíny jako maziva), který koupíte od jezdeckých potřeb po každou prodejnu obuvi nebo si ho z uvedených surovin můžete uvařit sami. Pokud někdo nechce využít lakování usně, pak je užití takového balzámu téměř nutností.